

НЕОЛОГІЗМИ В СФЕРІ МЕДИЦИНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ЛЕКСИКОНІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

В сучасну епоху бурхливого суспільного розвитку постійно виникають нові зовнішні імпульси, що стимулюють розвиток лексико-семантичної системи мови та диктують необхідність звернення лінгвістів до лексичних процесів, реєстрації словникових змін та моделювання розвитку словникового складу мови. Велике значення має, на наш погляд, також процедура кодифікації сучасних вокабулярних інновацій словниками різних типів.

Ключові слова: медична лексика, неологізм, динамічні процеси.

Увага лінгвістів на межі двох тисячоліть зосереджена на розв'язанні питань, що мають відношення до проблеми мовного динамізму, тому актуальність даної статті визначається за тенденцією в сучасній лінгвістиці до дослідження динамічних процесів у мові та до визначення лексикосемантичних, лексикографічних, концептуальних ознак у механізмі формування лексикону сучасної німецької мови.

Функціонування сучасної німецької мови безпосередньо пов'язане з процесами неологізації. Потреба в називанні нових понять і реалій науково-технічного, політичного, культурно-освітнього життя суспільства, спричиняє якісні зміни у складі тематичних груп лексики. З'являється нагальна потреба в номінації численних нових реалій і понять. В німецькій мові зокрема, протягом останніх десятиліть виникла велика кількість нових груп інноваційної лексики. Тому детального аналізу потребують основні групи неологізмів які виконують не тільки номінативно-пізнавальну, а й експресивно-емотивну функцію [3].

Сьогодні можна також говорити й про впровадження лінгвоконцептологічного підходу в термінознавство (в тому числі й в українське). З'являються наукові розвідки, зорієнтовані на когнітивне, зокрема дискурсивне та власне концептуальне бачення галузевих термінологій у контексті міждисциплінарних зв'язків (Н. Арутюнова, О. Константинова, О. Мороз, Л. Науменко, І. Розмаріца, Т. Валкова, Л. Каховська, Н. Полупанова, С. Рибачок, О. Анопіна, Н. Жданова, І. Недайнова, І. Подолян, І. Школенко).

Проте розроблення теоретичних засад ментально-мовного опису-моделювання наукових концептів та їхніх концептосфер ще не були об'єктом спеціального вивчення в мовознавстві. Це новий напрям лінгвістичних пошуків, що виявляє себе в межах наукової лінгвоконцептології, який тісно взаємодіє з термінознавством, поєднуючи в собі міжгалузевий (міждисциплінарний) і водночас крослінгводентний підходи в їхньому антропоцентричному висвітленні. Перегляд традиційних схем опису національних термінологій в контексті структуралізму, впровадження нового методу аналізу наукового знання, а отже, й термінологічного матеріалу – концептуального аналізу, становлення в термінознавстві антропоцентричної та когнітивної наукових парадигм, власне, й зумовлює актуальність тематики статті [1].

Проблема ментально-мовного опису-моделювання концептосфер конкретно-наукових картин актуальних [2]. Однак безпосередньо відображення в термінологічних працях вона поки що не знайшла. Концептуальна репрезентація здебільшого розглядається як:

- 1) виявлення концептуального апарату певної галузі знання;
- 2) лексико-семантичний опис термінологічних одиниць як номінацій, що є національно-специфічними формами мовного вираження єдиного інваріанта наукового знання того чи іншого образу відповідного предмета або поняття, тієї чи іншої концептуальної моделі, наприклад, предметів і понять морської справи;
- 3) з'ясування структурної організації концептосфери певної галузі знання або виду професійної діяльності;
- 4) визначення концептуальних засад аналізу системи творення від ономастичних кулінарних термінів і номенів;
- 5) віднаходження концептуальних метафор у науковому тексті.

Однак у вітчизняному мовознавстві фактично немає лінгвістичних розвідок, у яких би та чи інша концептосфера розглядалася як власне когнітивна модель взаємодії фрагментів знань, репрезентованих у множинності конституальних структур топологічні параметри концептуалізації. На основі виділеного нами матеріалу [4, 5] ми зробили лексико-семантичний поділ на різні концептосфери. Розглянемо їх далі детальніше.

Кількісні підрахунки дають можливість виділити певні сфери людського життя, які були сферами найбільш активного мовного інноваційного процесу. Такі сфери в останні десятиліття

охоплювали досить широкий спектр, вони могли змінювати одна одну, а це свідчить, що досить короткий історичний період був періодом динамічного розвитку багатьох сторін життя людства.

Сфера економічного життя, яка породила велику кількість неологізмів в останні десятиліття, дійсно була сферою бурхливого розвитку, радикальних змін, пов'язаних з розповсюдженням та реалізацією в практичному житті економічних теорій, з глобалізацією бізнесу, з переходом багатьох країн до ринкової економіки, з постійним прагненням підвищення ефективності роботи економіки або її окремих ланок. Значна концентрація неологізмів спостерігається навколо понять, пов'язаних з реорганізаціями ділових підприємств, з управлінням економікою, людськими ресурсами, з впровадженням сучасної інформаційної техніки.

Суспільно-політична сфера продовжувала бути джерелом численних інновацій. Вони пов'язані з тенденціями цивілізаційного прогресу, з політичними та громадськими рухами, з такими параметрами контексту, як етнос, стать, вік, соціально-економічний статус, ціннісні орієнтації і носіїв. Боротьба проти дискримінації повних расових, етнічних та інших категорій людей знайшла своє відображення в значній кількості нових лексичних та фразеологічних одиниць. Боротьба жінок за рівні права з чоловіками, справила і досі справляє певний вплив на мову, який відбивається не тільки в її збагаченні лексико-фразеологічними та семантичними інноваціями, але й у виникненні "інклюзивної мови".

Продовжують виникати численні номінеми, які пов'язані з соціальною стратифікацією суспільства, з його поділенням на різні класи, підкласи, угруповання, особливо у зв'язку з сучасними науково-технічними та економічними змінами. У центрі уваги номінаційного процесу перебували також різні вікові категорії людей, особливо молоде покоління і люди середнього віку, які персоніфікують правлячий клас у багатьох країнах. З "вибухом" екологічних неологізмів (пов'язується і виникнення нових) словотворчих елементів, формування розгалужених словотворчих па лексико-семантичних парадигм. Не тільки політичний, але й інші дискурси в значній мірі детермінуються критерієм "політичної коректності".

Фактографічне підґрунтя для нашого дослідження становитиме лексикографічна практика (неологізми) які були виокремлені в результаті порівняльного аналізу авторитетних лексикографічних джерел [1,2].

При допомозі лексикографічних джерел і виявлено і виокремлено медичну лексику, яка не зафіксована в попередніх виданнях цього словника, здійснено її якісний аналіз, визначено екстралінгвальні чинники та розглянуто їх вплив на розвиток досліджуваної лексики. Оскільки саме словники в узагальненому вигляді подають унормовані й кодифіковані результати роботи зі словом, а зрушення в якісному і кількісному складі німецького лексикону відображають як загальномовні, так і термінологічні, або галузеві, спеціальні словники. Такий аналіз, на нашу думку, сприятиме розумінню динамічної природи мови як соціального явища, її онтологічної сутності, розширенню уявлення про збагачення словникового складу сучасної німецької мови, осмисленню характеру динамічних процесів у розвитку німецької медичної лексики, поглибленню знань про когнітивну обумовленість змін в її функціонуванні. Таким чином, дослідження є певним внеском в розробку проблем динамізму розвитку лексики, та формування мовної картини світу, які вирішуються в сучасній лексикології і когнітивній лінгвістиці.

Словники є джерелом великого інформаційного та культурного ресурсу, зокрема тлумачні словники, причому, на відміну від енциклопедій, цей ресурс спрямовано на маніфестацію передусім лінгвістичних даних, за допомогою яких лексичні одиниці вписуються в систему мови на всіх її рівнях – і «формальних» і змістових. Тому не випадково, що саме тлумачні словники вважаються найвищими досягненнями кожної національної лексикографії, і там де такі словники створено вони фактично набувають статусу національного надбання.

В результаті аналізу лексикографічних даних нами виявлено обширний пласт медичної лексики, що свідчить про те, що медична лексика належить до найбільш інтенсивно прогресуючих частин словникового складу мови, що зумовлюється, перш за все, стрімким розвитком медицини та міжнародною науковою інтеграцією у цій сфері знань. Виникнення нової лексики на позначення медичних понять, які відображають розвиток сучасної німецької медичної терміносистеми, складає значну групу новоутворів, що ускладнює процес спілкування фахівців цієї галузі.

Сучасна медична термінологія характеризується високим рівнем розвитку та спрямуванням до максимальної стандартизації й уніфікації термінів. Незважаючи на той факт, що нині в медичній науковій комунікації домінує англійська мова, німецька мова як засіб міжнародного наукового спілкування залишається на другому місці, що теж визначає необхідність ґрунтовного дослідження німецької медичної терміносистеми.

В результаті аналізу новотворів в медичній лексиці нами виявлено значну кількість неологізмів у цій сфері.

Adenitis, die
 Adipositas,
 dieAmnisie,
 die Amnion,
 das Aniozentese,
 die Anopie, Lnopsie,
 Anorexianervosa, die
 Azoospermie, die
 Bifiirkation, die
 Chromatopsie, die
 Corium, das
 Dens, der
 Derivans, das
 Detergens, das
 dilatieren
 Dissoziation, die
 Disstress, der
 Ejaculatio praecox, die
 Emesis, die
 Endolysine (Pl)
 Entoplast, das
 extrazellulär
 Fibroblast, der
 Fluor, der
 Froschgeschwilt, die
 Gestation, die
 Glandula, die
 Hämataphoge, der
 Hämoglobinurie, die
 Hämosit der
 Hamostyptikum, das
 Hapten, das
 Hemianopie,
 Hemianopsie,
 hidrose, Hidrosis, die
 homöomorph
 Hydrophobie, die
 Hypergalaktie, die
 Hyperlipidämie, die
 Hypermastie, die
 Hyperthyreose, die
 Hypogalaktie, die
 Iatrogenie, die
 In-vitro-Befruchtung, die
 medizinal
 Melanozyt, der
 Meninx, die
 Mukoviszidose, die
 Neurodermitis, die
 onkogen
 Orthozephalie, die
 Phokomelie, die
 Ptogenitur, die
 purgativ
 Roseola, die
 septhamie,
 Septikämie, Septikhämie, die
 Adrenalin Spiegel, der Adsorptionskohle, *die*
 Augeninnendruck, der Ausbrecherkrebs, der
 Autoinfektion, die
 Autotransfusion, die
 systaltisch
 Tactus, der

Temperantium, das
 vigil
 Rariös
 Rurativ
 Akuitän, der
 essenziell
 Facette, Fassette, die
 Favismus, der
 Amputationsstumpf, der Antikonzeptivum, das
 Aufmerksamkeitsdefizitsyndrom, das Augenabstand,
 der
 Ausschneidung, die
 Autountikörper, der
 Balneotherapie, die Bandscheibenschaden, der
 Bandscheibenvorfall, der
 Bauchschnitt, der
 Begleitsymptom, das
 Beinmuskulatur, die
 Blutaustausch, der
 Brenneisen, das
 Bypassoperation, die
 Creutzfeldt-Jakob-Krankheit, die
 Darmspiegelung, die
 Ebolafieber, das
 Echographie, die
 Eigenblut, das
 Eingeweidesenkung, die
 Eispende, die
 Elektrodiagnostik, *die*
 Endoprothese, die
 Enterobakterie, die
 Ermüdungsbruch, der Ernährungszustand, der
 Erregungsleitung, die
 Exoallergie, die
 Fiebermittel, das
 Fingerentzündung, die
 Fluorvergiftung, die
 Frischzellenkur, die Fruchtwasseruntersuchung, die
 Ganglienknotten, der
 Gedächtnisverlust, der Gefäßverengung, die
 Gesichtsrose
 Gewebebrand, der
 Haargefäß, das
 Halswickel, der
 Harnblutung, die
 Harnwegsinfektion, die
 Hesenpest, die
 Hautreizmittel, das
 Herzscheidewand, die Heterotransplantation, die
 Himtod, der
 Humanversuch, der
 Hypogenitalismus, der
 Immunantwort, die
 Emmundefekt, der
 Immunkrankheit, die
 Immunreaktion
 Kammerflimmern, das Kemsintomografie, die
 Kieferklemme, die
 Kieferspalte, die
 Kiefersperre, die
 Knochenmarkspender, der
 Knochenmarktransplantation. Körperkreislauf, der
 Langzeit-EKG, das

Leberkolik, die
 Magenbluten, das
 Macenspieeel, der
 Maximaldosis, die
 Mechanotherapie, die
 Muskelentzündung, die Muskelkontraktion, die
 Narbengewebe, das
 Neuroboxikose, die
 Ohrenleiden, das
 Organfxmktion
 Parkinsonsyndrom, das Plasmafaserstoff, der
 Reflexzonenmassage, die
 Rot-Grün-Blindheit, die
 Samenspender, der
 Scheinschwangerschaft, die Schmerzthrapeut, der
 Schmerztherapie, die
 Schriftblindheit, die

Schweißblöischen, das
 Sehennhaut, die
 Selbstheilung, die
 Senkwehe, die
 Skalpierung, die
 Sofflienallergie, die
 Synergist, der
 Transmittersubstanz, die
 Übertragerin, die
 Ultraschalldiagnostik, die Verhaltensauffälligkeit, die
 Verschattung, die
 Wachkoma, das
 Wachstumsschub, der
 Wechsellguss, der
 Wurmfortsatz, der
 Zugmittel, das

Медична концептосфера належить до інтенсивно прогресуючих частин словникового складу мову, що зумовлюється, перш за все, стрімким розвитком медицини та міжнародною науковою інтеграцією у цій сфері знань. Виникнення нової лексики на позначення медичних понять, які відображають розвиток сучасної німецької медичної терміносистеми складає значну групу новоутворів, що ускладнює процес спілкування фахівців цієї галузі. Надзвичайно високий рівень інтернаціоналізації медичної комунікації, використання нових інформаційних технологій зберігання й обробки наукової інформації, утворення великої кількості нових термінів спонукають лінгвістів до вивчення медичної лексики.

Сучасна німецька медична концептосфера характеризується високим рівнем розвитку та спрямуванням до максимальної стандартизації й уніфікації термінів. Незважаючи на той факт, що нині в медичній науковій комунікації домінує англійська мова, німецька мова як засіб міжнародного наукового спілкування залишається на другому місці, що теж визначає необхідність ґрунтовного дослідження німецької медичної терміносистеми.

Характер німецької медичної концептосфери визначається здатністю медичних понять розкривати сутність біосоціальних процесів, явищ суспільства. Медичні концепти утворюються на базі наявної загальнонавчальної лексики, за загальними правилами і з використанням продуктивних словотворчих засобів та словотвірних моделей сучасної німецької мови. В той же час, існують певні характерні риси медичної термінології зумовлені як специфікою цієї галузі науки, так і специфікою лексико-семантичних одиниць, які входять до її складу.

Основними шляхами поповнення сучасної медичної концептосфери німецької мови є: запозичення термінів із подальшою адаптацією до норм сучасної німецької мови. За своїм походженням це здебільшого запозичені з класичних мов (латинської та грецької): die Adenitis, adult, die Chromatopsie, das Corium, dement, der Dens, der Fibroblast, der Fluor, die Froschgeschwllst, gastroenterisch, die Gestation, die Glandula, der Hamataphoge, die Hdmoglobinurie, heterolog, onkogen, Postpartum, systaltisch; і рідше – із французької, англійської, італійської, іспанської та інших мов. der Akuitan, der Beniilt, d.as Burn-out. Burnout, delirant, essenziell, die Facette, Fassette, der Favismus.

Сучасна німецька медична концептосфера охоплює різні сфери функціонування. До системи комунікації медицини входять три основні сфери:

1) сфери наукової комунікації, система медичних наук: андрологія, пульмонологія, геронтологія, педіатрія, гінекологія, стоматологія, гастронологія, офтальмологія та ін;

2) сфера вищої та середньої медичної освіти, викладання спеціалізованих предметів медико-біологічного профілю (анатомія, топографія, гістологія, фізіологія та ін.), укладання навчальної літератури, підвищення кваліфікації;

3) сфера управління та практичний відділ охорони здоров'я апарат управління; спеціальні медичні підрозділи (санітарна авіація, санітарно-епідеміологічна служба тощо): спеціалізовані лікарняні відділення; лабораторії; матеріально-технічна база, яка охоплює обладнання, ресурси (людські та технічні).

Наведемо приклади лексичних інновацій медичної концептосфери:

<u>Zahnmedizin</u> Концепт стоматології	Amalgamrullung, die Facette, Fassette, die (frz.) Mantelkrone, die Prognathie, die	Zahnausfall, der Zahnwurselbehandlung, die Zahnzement, das Zement, das Rariös (lat.)
---	--	---

<u>Genetik</u> Генетичний концепт	Assimilation, die Erbbild, das Erbinformation, die Genrasfer, der parental	i
<u>Anatomie</u> Анатомічний концепт	Cochlea, die (lat.) Conus, der (lat) Cortiorgan, das Gangliom, das Gaumenbogen , der Harnorgan, das Herzmuskulatur , die	Schamspalte, die Seitenstrane, der Unpaarigkeit, die Wirbelkörper, der Zungenrücken, der
	Innenohr, das Lufruhre, die Os, das (lat.) Perineum, das(griech)	
<u>Biochemie</u> Концепт біохімії	Lipase. die Lipid, das Monose, die Nukleone, die, Nukleolus, der (Lat.)	
<u>Physiologos</u> Концепт фізіології	Abwehrmchanismus, der Clownismus, der Dissimilation, der (lat.) Hell-Dunkel-Adaptation, die Physiologin, die Physiologus, der	rezeptorisch Seelentaubheit, die Seitenstrang, der Synchronizitdt, die Thrapiegruppe, die Ratifizieren

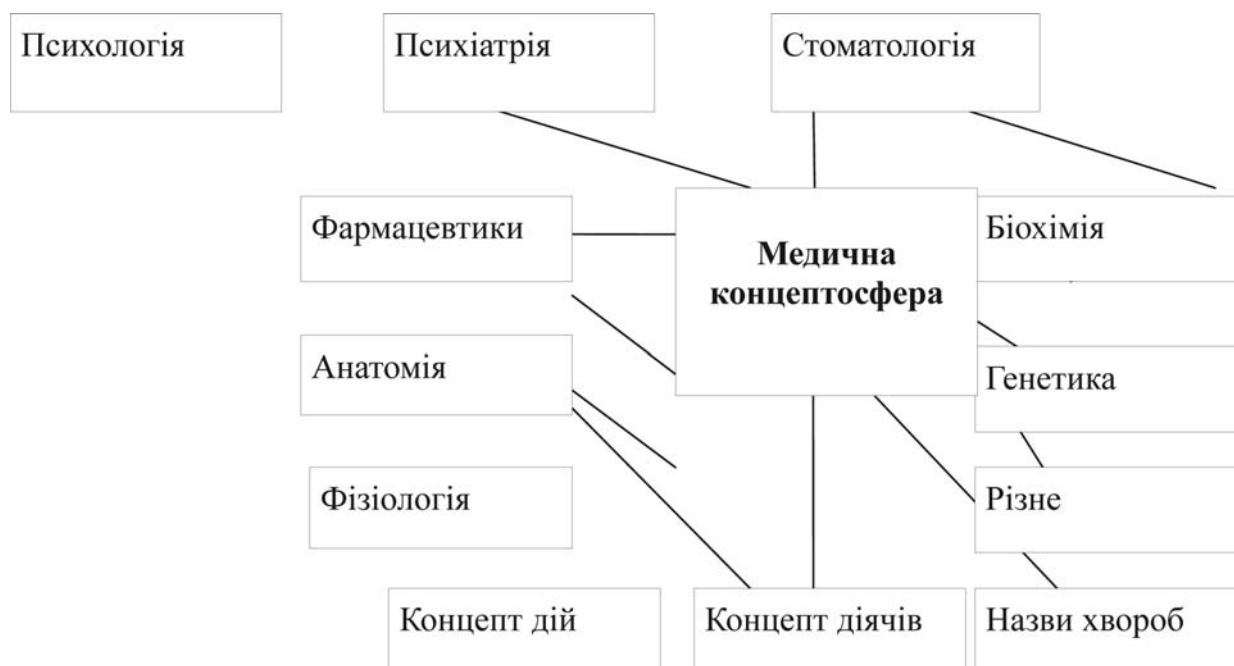
У сфері медичної концептосфери ми зустрічаємо адекватні переклади іншомовних термінів із використанням наявних у мові словотвірних ресурсів, загальноновживана лексика термінологізується, утворюються багатоконпонентні термінологічні словосполучення.

Питанню медичної концептосфери присвячено багато досліджень, серед них чільне місце належить праця щодо визначення способів і засобів термінотворення, встановлення специфіки функціонування іншомовних медичних термінів, висвітленню проблем їхньої етимології. Дослідження мовних ресурсів і засобів маніфестації спеціальних концептів медицини, з одного боку, допомагає розв'язати теоретичні питання загальних закономірностей розвитку окремої концептосфери, з іншого – вирішити практичні проблеми розбудови, впорядкування, уніфікації та стандартизації галузевої лексики, що сприяє оптимізації наукової комунікації медичної концептосфери.

Виявлені і виокремлені при допомозі лексикографічних джерел [4, 5] неологізми у сфері медицини дають можливість запропонувати схему медичної концептосфери в сучасній німецькій мові.

Аналіз медичної лексики в сучасній німецькій мові свідчить про те, що у процесі породження нового слова діють у відносній єдності два фактори: когнітивний і прагматичний, при цьому пріоритет належить когнітивній діяльності, яка виступає формуючою і базовою для власне долексичної.

Загострення таких соціальних проблем як злочинність, наркоманія, спричинило концентрацію значної кількості інновацій навколо понять які пов'язані з цими проблемами. Спостерігається формування нових дериваційних елементів, центрів словотворення та фразотворення та інші явища. При цьому важливим «постачальником» неологізмів стає саме сфера медицини. Однак особливо велика кількість слів та словосполучень пов'язана з альтернативною медициною, з косметичною хірургією, зі СНІДом, з впровадженням нової медичної техніки. Отже характер медичних неологізмів визначається здатністю медичних понять розкривати сутність як біосоціальних процесів та явищ, які характеризують суспільство в останнє десятиліття. Тому можна стверджувати, що вивчення вокабуляру як компонента який формує мовну модель світу, передбачає її розгляд у тісному взаємозв'язку з умовами життя носіїв мови, тобто лексика не тільки відображає саму картину світу, а є вираженням суспільної свідомості і маючи певну самостійність здатна впливати на формування суспільних поглядів та уявлень, а отже формувати її суспільну свідомість.

Аналіз медичної лексики як компонента, що формує мовну модель світу передбачає її розгляд у тісному взаємозв'язку з умовами життя мовців. Проаналізована нами лексика є вираженням суспільної свідомості, але й, маючи відносну самостійність, здатна впливати на виникнення суспільних уявлень та поглядів людини. Ми здійснили спробу дослідити лексичний динамізм в окремій лексико-семантичній групі в сучасній німецькій мові. Спостереження цих явищ засвідчують нові тенденції розвитку лексико-семантичної системи в останнє десятиліття.

Список використаних джерел

1. Воркачев С.Г. Методологические основания лингвоконцептологии // Теоретическая и прикладная лингвистика: Межвуз. сб. науч. тр. – Воронеж: ВГУ, 2002. – Вып.3. – С,79-95.
2. Маслова З.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие. -М.: Флинта; Наука, 2004. – 296 с,
3. Herberg D. Neologismen – lexikologisch und lexikographisch betrachtet // Sprachpflege. – 1988. – Н. 7.-S. 109-112
4. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – 2., völlig neu bearb. u. Stark erw. Aufl. -Mahnheim et al.: Dudenverlag, 1989. – 1816 S.
5. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Н.5, überarb. Aufl. – Mannheim et al.: Dudenverlag, 2003. ~ 1892 S.

Summary.. They stimulate the development of the lexical and semantical language system and dictate the necessity of appealing to the lexical processes, registration of dictionary changes and design the development of dictionary composition of the language. In our opinion a considerable interest represents coding of modern vocabulary innovations by the dictionaries of different types.

Key words: medicine vocabulary, neologism, dynamical process.